

GESCHIEDENIS Etensoorresten uit beerput geven kijkje in keukens van 17e eeuw

Gebraden reiger en een pasteitje roerdomp

De rijk gedekte tafels zoals we die kennen van stillevens uit de 17e eeuw benaderen goed wat er zoal aan maaltijden bij de familie Sonck werd opgediend. Dat blijkt uit onderzoek van Archeologie West-Friesland naar de etensoorresten uit de beerput van het Hoornse gezin dat ook de aandacht van het Rijksmuseum heeft getrokken.

Nanska van de Laar
nanska.vandelaar@mediahuis.nl

Hoorn ■ De beerput van Sonck, in de 17e eeuw een van de rijkste families in Hoorn, werd bloot gelegd tijdens een grote opgraving aan het Nieuwe Noord in 2019. Voor de stad al een unicum. Beerputten zijn namelijk een schaars fenomeen in Hoorn, omdat hier al sinds de 15e eeuw een stelsel aan overkluizingen was gerealiseerd waarop de riolen en goten loosden.

De vondst van de beerput is daarbij ook op landelijk niveau bijzonder vanwege de enorme hoeveelheid objecten en resten die erin werden aangetroffen die bovendien allemaal te herleiden zijn naar één familie, zo wijst het lijvige onderzoeksrapport uit dat deze week is verschenen.

Zo zijn er ruim zestig voorwerpen van glas geteld en voor een beerput uit de 17e eeuw is dat een zeer groot aantal. Daaronder zijn

ook een flink aantal berkemeiers. Deze glazen met puntnoppen, om betere grip te bieden bij vette vingers, voor witte wijn zijn gemaakt van groen glas en hebben een trechtervormige kelk.

Tussen de berkemeiers vonden de onderzoekers van Archeologie West-Friesland er ook een met twee rijen braamnoppen en dit type schijnt extreem zeldzaam te zijn. Zo komt er in de publicatie 'Glas zonder glans: vijf eeuwen gebruiksglas uit de bodem van de Lage Landen 1300-1800' van glasexpert Harold Henkes (1918-2010) geen berkemeier met braamnoppen voor.

Bijzonder Italiaans aardewerk

Uit de beerput van Sonck kwam vooral gebruiksgoed tevoorschijn zoals dat onder brede lagen van de bevolking in omloop was. Maar dat de Sonckjes een luxe huishouden kenden, blijkt niet alleen uit het relatief grote aantal drinkglazen dat werd gevonden, maar ook uit enkele uitzonderlijke borden van Italiaanse makelij.

Het gaat om vijf borden van Italiaans aardewerk die zijn beschilderd in een stijl die in Italië 'calligrafico naturalistico' wordt genoemd. Deze benaming verwijst naar de kalligrafische wijze waarop op de natuur gebaseerde voorstellingen zijn aangebracht, meestal uitgevoerd in blauwe verf.

De vondst van de borden is uitzonderlijk, omdat vondsten van dit soort Italiaans aardewerk zelden worden gedaan. Achter een huis in het centrum van Hoorn zijn eerder scherven van een klein bord gevonden en ook in Enkhuizen is een keer een vondst gedaan, maar ook hier ging het om een handjevol scherven. Het Zuiderzeemuseum heeft een deel van een plooischotel van Italiaans aardewerk in zijn collectie.

Niet te achterhalen

Aan andere bijzondere vondst uit de beerput van Sonck is een bord van Ko-Sometsuke porselein, omdat deze afwijkt van het gangbare kraakporselein ofwel het Chinees exportporselein uit de 16e en 17e eeuw.

Het bord is op de spiegel gedecoreerd met een voor kraakporselein gebruikelijke voorstelling van een vogel op een rots in een tuin met een vlinder. Echter, op de vlag is geen kraakdecor geschilderd, maar

De familie Sonck had een voorkeur voor vleesgerechten met pootelementen

een doorlopend landschap zoals je bij overgangsporselein uit het midden van de 17e eeuw tegen kunt komen. Een combinatie dus die je normaal gesproken niet tegenkomt bij kraakporselein. Daarnaast wijkt ook de vorm van het bord af en doet de beschildering op de achterzijde met meerdere blauwe cirkels ook vreemd aan voor kraakporselein.

Op basis van de beschildering konden de onderzoekers het bord dateren rond 1630-1640 en kon worden vastgesteld dat het een bord is van zogeheten Ko-Sometsuke porselein. Dit porselein werd in China niet voor de Europese markt, maar voor de Japanse markt gemaakt. De vormen en decors werden op de Japanse markt afgestemd.

Niet met VOC-schepen

Ko-Sometsuke porselein kwam dus niet met VOC-schepen mee naar de Hollandse havens. Als antieke overgeleverde stukken en ook als archeologische vondsten is dit porselein daardoor in Nederland een nogal onbekende groep. Dat het bordje in de beerput van Sonck zit, roept de vraag op waarom uitgerekend een van de rijkste personen in de stad een dergelijk bordje in bezit had. Het was namelijk niet kostbaarder dan kraakporselein. Als het per ongeluk met een lading was meegekomen, zou het wel erg toevallig zijn dat dit stuk uitgerekend in deze beerput beland zou zijn.

Zowel Albert Sonck als zijn zoon Meindert waren als bewindhebbers en investeerders bij de VOC betrokken. De VOC had twee handelsposten in Japan en het kan zijn dat porselein uit Japan als persoonlijke lading van iemand is meegekomen

Portret van Meindert Sonck en Agatha van Neck en hun kinderen, gemaakt door Jan Albertsz Rotius in 1662 en in bezit van Museum Mayer van den Bergh in Antwerpen.

BEELD RIJKSMEUSEM

naar Holland, en op een of andere manier in bezit is gekomen van Sonck. Hoe het precies zit, is dus niet te achterhalen.

Wat de onderzoekers wel hebben kunnen achterhalen is wat er zoal bij de familie Sonck werd gegeten, omdat er onder meer ook botten van dieren en visresten uit de beerput werden gehaald.

Zo blijkt dat rundvlees favoriet was in het gezin, maar ook werd er schaa, geit, varken, konijn en haas gegeten. De onderzoekers denken op basis van de soort botten die werden gevonden, waaronder veel teenkoten, dat de familie een voorkeur had voor gerechten met pootelementen en verwijzen in deze ook naar een recept in een kookboek van Antonius Magerius uit 1612 voor het bereiden van een kalfspoot.

Dat er veel teenkoten uit de beerput kwamen, kan er trouwens ook op wijzen dat die gebruikt werden voor het zogeheten kootspel. De botjes werden hiervoor tegen een muur geplaatst en moesten dan met een werpkoot omver

gegooid worden. Het was in de 17e eeuw vooral bij jongens een geliefd spel om te spelen.

Ook gevogelte stond regelmatig bij de Sonckjes op het menu en de onderzoekers spreken van opvallend veel watervogels, zoals roerdomp, blauwe reiger, waterral, taling, rietgans en watersnip. Dit soort watervogels werd gebraden, maar ook verwerkt in pasteien. De vondst van de resten van deze vogels geeft blijk van een zeer luxe gedekte tafel.

Door het onderzoek naar de vogelresten in combinatie met historische bronnenonderzoek ontstaat het beeld dat een deel van de vogelresten en ook de resten van de haas zeer waarschijnlijk door de heer des huizes gejaagd zijn. Dit geeft volgens de onderzoekers een uniek inzicht in een regentenfamilie en hoe deze gebruikmaakte van zijn jachtrecht.

Op jacht in de Beemster

Albert Sonck mocht in ieder geval uit jagen gaan, want hij had de titels ridder en officier. Uit een

Albert Sonck bezat twee kavels in de Beemster en was daar wellicht vaak aan het jagen op watervogels en hazen

brief van Jacob van Foreest, onder meer hoofdingeland van Heerhugowaard, Schermer, Beemster en de Purmer, aan zijn zoon vertelt hij over een jachtexpeditie met Sonck in de Beemster. De familie Sonck

bezat daar twee kavels en wellicht was Albert Sonck daar dan ook vaak aan het jagen op watervogels en hazen.

Dat jagen deden ze met een musket of een pistool, maar het is niet helemaal uitgesloten dat ze ook deelnamen aan valkerij. Zeker met het oog op de vondsten van reiger en roerdomp in de beerput, al was het jagen met behulp van een valk iets wat een vrij kostbaar aangelegenheid was.

Als er vis in huize Sonck op tafel kwam waren dat met name zeevissen zoals haring, kabeljauw en platvissen. Ook zoetwatervissen zoals snoek, baars en karperachtigen zullen met enige regelmaat gegeten zijn. De grote variatie aan vis uit de beerput zegt ook weer iets over de welstand van de familie.

De jachtbuit in combinatie met grote drinkglazen en consumptieafval zoals pitten van olijven en amandel wijzen dus op een rijk gedekte tafel, concluderen de onderzoekers.

Die stellen vast dat de beerput

van de familie Sonck een uniek verhaal voor de 17e eeuw vertelt. Immers, landelijk zijn weinig vergelijkbare vondsten bekend. Een beerput met veel vondsten, waarvan de eigenaren historisch bekend zijn en waarbij ook dierlijk botmateriaal, visresten, botanische macroresten en pollen zijn bestudeerd, komt bijna niet voor.

Veel van de voorwerpen die in de beerput zijn gevonden hebben een plek gekregen in twee vitrines in de hal van het stadhuis van Hoorn, maar een groot aantal voorwerpen heeft nu ook een plek gekregen in de tentoonstelling 'Thuis in de 17e Eeuw' die vrijdag 17 oktober opent in het Rijksmuseum in Amsterdam.

Het museum noemt de beerput van Sonck 'een fantastische uitzondering'. „Door het aanvullende onderzoek naar de beerput van deze familie kennen we niet alleen hun kookgerei, maar ook weten wat ze daarin bereidden - een unicum in archeologisch onderzoek”, aldus museumdirecteur Taco Dibbits.

Familie Sonck in het Rijksmuseum

De familie Sonck was in de 17e eeuw een belangrijke regentenfamilie. Albert Sonck was een van de voornaamste inwoners van Hoorn. Zo was hij onder meer zevenmaal burgemeester en bekleedde hij ook de functie van schout. Daaraan ontleende hij de titel ridder. Albert woonde met zijn gezin in een pand aan de Ramen. Na zijn overlijden bleef zijn zoon Meindert hier wonen en is daar ook gestorven. Meindert is ook burgemeester van Hoorn geweest en bewindhebber van de VOC. Het beroemde familieportret van Meindert en zijn gezin, geschilderd door Rotius, is in bezit van het Museum Mayer van den Bergh in Antwerpen, maar is momenteel te zien in de tentoonstelling 'Thuis in de 17e Eeuw' in het Rijksmuseum in Amsterdam. Deze tentoonstelling geeft een beeld van het dagelijks leven in de 17e eeuw en is te zien tot en met 1 januari. rijksmuseum.nl

Een berkemeier uit de beerput van Sonck.

FOTO ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND